

Autoreferat

1. Andrzej Niedojadło

2. Wykształcenie:

- 1978** 24 czerwiec – stopień magistra z historii, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Wydział Humanistyczny, Promotor prof. dr hab. Adam Przyboś, tytuł pracy: *Tarnów w XVI-XVII wieku*.
- 1994** 30 czerwiec – dyplom ukończenia Studiów Podyplomowych z informatyki, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie.
- 2001** 15 grudzień – dyplom ukończenia Studiów Podyplomowych: „Zarządzanie i przedsiębiorczość w oświacie”, Akademia Ekonomiczna im. Karola Adamieckiego, kolegium Zarządzania w Katowicach.
- 2001** 7 luty – stopień awansu zawodowego – nauczyciel dyplomowany.
- 2005** 8 lipiec – stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie historii, Wydział Humanistyczny, Akademia Pedagogiczna im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, promotor prof. dr hab. Alicja Falniowska-Gradowska, Tytuł pracy: *Hrabstwo Tarnowskie w XVII i XVIII wieku*.

3. Zatrudnienie:

- 1978-2011** Nauczyciel (1991-2006 wicedyrektor) w Zespole Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie
- 1998** Nauczyciel akademicki w Zakładzie Języka Polskiego i Zakładzie Języka Angielskiego, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie (umowa cywilno-prawna)
- 2005/2006** Nauczyciel akademicki, Wyższa Szkoła Biznesu w Tarnowie (umowa cywilno-prawna)
- 2007-2011** Nauczyciel akademicki, Małopolska Szkoła Wyższa w Brzesku, (umowa cywilno-prawna)
- 2013/2014** Nauczyciel akademicki, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie, (umowa cywilno-prawna)

4. Wskazane osiągnięcia wynikające z art. 16 ust. 2 z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm. stanowiącego podstawę postępowania habilitacyjnego):

Tytuł osiągnięcia naukowego: *Wychowanie narodowe i państwowe w szkołach powszechnych Okręgu Szkolnego Krakowskiego w latach 1918-1939*, Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego i Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej BIBLOS, Lublin – Tarnów 2014, ss. 370.

Podstawowym celem naukowym wymienionej publikacji traktowanym jako główne osiągnięcie naukowe jest przedstawienie zmian zachodzących w systemie wychowawczym polskiej szkoły powszechnej w latach 1918-1939, podyktowanych zmienioną rzeczywistością polityczną jaką było odzyskanie niepodległości, przewrotem majowym w 1926 roku, oraz wykorzystywaniem różnych form wdrażania i osiągania efektów wychowawczych w codziennej praktyce wychowawczej polskiej szkoły powszechnej okresu międzywojennego.

W polskiej historiografii dotyczącej nurtu wychowania narodowego i państwowego brak jest opracowań całościowo ujmujących oba modele wychowawcze, w jednym opracowaniu i w oparciu o źródła różnej proweniencji.

Najwięcej prac poświęconych wychowaniu narodowemu pochodzi z początków XX wieku i z pierwszych lat niepodległości. Były to przede wszystkim prace głównych ideologów i propagatorów tego nurtu wychowawczego, a m. in: Romana Dmowskiego, Zygmunta Balickiego, Stanisława Prusa Szczepanowskiego, Stanisława Pigonia, Mieczysława Baranowskiego, Wojciecha Mariana Borowskiego i Lucjana Zarzeckiego. Brakuje natomiast opracowań pokazujących sposoby, trudności i efekty wdrażania tego modelu wychowawczego.

Okres PRL-u i jego ówczesna ideologia nie sprzyjały tego typu badaniom naukowym i publikacjom. Pomimo to, u progu lat sześćdziesiątych jako pierwsza o wychowaniu narodowym w swoich pracach związanych z koncepcjami kształcenia i wychowania pisała Maria Lipowska. W kontekście zagadnienia religii oraz myśli pedagogicznej model ten ogólnie i krytycznie omawiali Bolesław Reiner i Stefan Wołoszyn.

W latach siedemdziesiątych i osiemdziesiątych XX stulecia problem ten również pojawia się na marginesie wielu syntez dotyczących historii oświaty i wychowania (np. Łukasz Kurdybacha, Wanda Garbowska, Józef Miąso, Klemens Trzebiatowski, Ryszard Wroczyński i in.).

Po przemianach politycznych w połowie 1989 roku i uwolnieniu nauk społecznych i historycznych od ograniczeń ideologicznych, od historyków spodziewano się nowego podejścia do problemów wychowawczych. Zmieniło się co prawda negatywne spojrzenie autorów wielu prac na szkolnictwo międzywojenne i wychowanie narodowe, lecz nie pojawiły się opracowania poświęcone głównie prezentowanemu modelowi wychowawczemu. W pracach dotyczących przede wszystkim historii wychowania i myśli pedagogicznej kwestie te znalazły w m. in: w książkach i artykułach autorstwa Czesława Kłaka, Joanny Falkowskiej, Edmunda Juśko oraz Jana Drausa i Ryszarda Terleckiego.

Nieco korzystniej przedstawiają się (przynajmniej ilościowo) zagadnienia związane z wychowaniem państwowym i obywatelsko-państwowym. Wiele artykułów propagujących ten typ wychowawczy pojawiło się w takich czasopismach, jak np.: „Głos Nauczycielski”, „Nasze Drogi”, „Nauczyciel Polski”, „Oświata i Wychowanie” i „Zręb”.

Wychowanie państwowe i korzyści z niego płynące starali się upowszechnić w swoich pracach m. in: ksiądz Stanisław Adamski, Zygmunt Mysłakowski, Hanna Pohoska i Kazimierz Sośnicki.

Okres po 1945 roku przyniósł szereg publikacji w różnym zakresie i świetle przedstawiających problematykę wychowania narodowego. Ukazywały się one jednak w nowej, komunistycznej rzeczywistości politycznej, przedstawiając kwestie wychowania w kontekście walki politycznej i krytyki ideologicznej. Pomimo to wniosły jednak szereg interesujących uwag i spostrzeżeń w prowadzonych i publikowanych badaniach. Nie brak w nich również ważnych analiz relacji pomiędzy państwowym modelem wychowawczym a poglądami na kwestie wychowania prezentowanymi przez inne, najczęściej opozycyjne orientacje ideowe lat 1926-1939. Do głównych autorów tych publikacji zaliczali się m. in. Anna Radziwiłł, Feliks Wojciech Araszkiwicz, Kalina Bartnicka, Wanda Garbowska i drukujący za granicą Janusz Jędrzejewicz.

Nowe spojrzenie na rolę i znaczenie modelu państwowego i obywatelsko-państwowego (narodowego) wniosły najnowsze opracowania opublikowane po 1989 roku. Oparte one zostały na szerokiej podstawie źródłowej o zróżnicowanej proveniencji i niejednokrotnie wydawane po raz pierwszy. Poddają one gruntowniejszej analizie nurt wychowania państwowego w aspekcie ówczesnej jego teleologii, kwestiach jego oceny, poglądów społeczno-ekonomicznych Aleksandra Kazimierza Patkowskiego i współdziałania rodziny ze szkołą. Są to rozprawy: K. Bartnickiej, Krzysztofa Jakubiaka i Danuty Koźmian. Dla potrzeb niniejszego opracowania najbardziej przydatnym była publikacja K. Jakubiaka

Wychowanie państwowe jako ideologia wychowawcza sanacji. Kształtowanie i upowszechnianie w periodycznych wydawnictwach społeczno-kulturalnych i pedagogicznych, Bydgoszcz 1994. Dotkliwa luka występuje również w zakresie wykorzystania choćby w tym i nie tylko w tym temacie całego wachlarza źródeł bezpośrednio tworzonych i redagowanych w placówkach oświatowych, w których przebiegał cały proces codziennego życia dydaktyczno-wychowawczego. Jeśli były one już wykorzystywane to najczęściej dla potrzeb tworzenia monografii szkół lub ukazywania oświaty i szkolnictwa w odniesieniu do miast czy powiatów. Przed historykiem decydującym się na takie wyzwanie stoi ogrom pracy. Czekają go żmudne badania w wielu archiwach i zróżnicowanych tematycznie zespołach, a także wnikliwe studia pozahistoryczne (np. socjologia, prawo oświatowe, pedagogika, stosunki i doktryny polityczne).

Przed prezentowaną rozprawą postawiłem szczegółowe cele badawcze w formie następujących pytań: 1. Na jakie akcenty wychowawcze położyło główny nacisk państwo polskie i odpowiedzialne za to ministerstwo w prezentowanych nurtach wychowawczych i jakie instrumenty do ich realizacji zostały zalecone? 2. Jakie podstawowe różnice ideowe dzieliły charakteryzowane modele wychowawcze? 3. W szkołach, którego z województw (krakowskiego czy kieleckiego) Okręgu Szkolnego Krakowskiego (OSK) łatwiej było wcielać w życie idee zawarte w omawianych doktrynach pedagogicznych? 4. Co wpłynęło na stosunkowo szybką unifikację województwa kieleckiego z krakowskim w ramach OSK w każdym z ważnych aspektów szkoły powszechnej? 5. Czy wybór różnorodnych form realizacji tych nurtów wychowawczych był właściwy i przynosił spodziewane efekty w praktyce? 6. Dlaczego na etapie szkoły powszechnej przykładano tak wielką wagę do kwestii wychowania? 7. Dlaczego różnym organizacjom politycznym, środowiskom samorządowym, społecznym i duchowieństwu zależało tak bardzo na wpływie w formułowaniu założeń programów wychowawczych oraz co było przyczyną utrudniania lub wspierania realizacji tych doktryn pedagogicznych w codziennej praktyce życia szkoły? 8. Czy i dlaczego wychowanie państwowe miało większe możliwości i korzystniejszy klimat w realizacji swych założeń ideowych w porównaniu z wychowaniem narodowym? 9. Jak wielki wpływ wywierały treści nauczania w przedmiotach przepisanych programami szkolnymi na prawidłową realizację procesów wychowawczych w codziennej rzeczywistości polskiej szkoły? 10. Czy II wojna światowa i lata okupacji zweryfikowały pozytywnie krzewione i upowszechniane ideały wśród młodego pokolenia okresu II Rzeczypospolitej?

Ramy chronologiczne publikacji zostały wyznaczone przez dwa najważniejsze dla polskiej oświaty wydarzenia – rok 1918, odrodzenie państwa polskiego po okresie zaborów oraz rok 1939, gdy Polska znalazła się pod okupacją niemiecką, a następnie we wschodnich województwach i pod okupacją sowiecką. W okresie tym zostały wyodrębnione jeszcze trzy etapy ewolucji procesu wychowania, w których poszczególne doktryny wychowawcze były proponowane lub *stricte* obowiązywały w szkolnictwie powszechnym. W latach 1918-1926 był to zalecany model (lub niektóre jego segmenty) wychowania narodowego, w okresie 1926-1936 obowiązujący ustawowo i instytucjonalnie model wychowania państwowego oraz po jego pewnej modyfikacji od 1936-1939 model wychowania obywatelsko-państwowego (narodowego).

Zasięg terytorialny prezentowanych badań odpowiada właściwie obszarowi administracyjnemu, jaki OSK obejmował od 1 października 1928 roku. Wówczas to w jego obręb, oprócz województwa krakowskiego weszło przyłączone do niego województwo kieleckie. Proces wdrażania wychowania narodowego pokazany został zatem z uwzględnieniem zarówno województwa krakowskiego, jak i kieleckiego, pomimo iż w latach 1918-1926 Kieleccyzna nie należała do OSK. Nie czyni to jednak żadnego błędu, a wręcz przeciwnie, pozwala pokazać, jak na przyszłym dość zróżnicowanym ideowo i społecznie obszarze OSK, przyjmowała się ta pierwsza koncepcja wychowania. Gdyby w tym etapie pominięto Kieleccyznę, pojawiłaby się ona dopiero od 1928 roku, niczym *deus ex machina*, podczas charakteryzowania wychowania państwowego, zaciemniając w jakimś stopniu obraz wdrażanych nurtów wychowawczych w okresie międzywojennym na badanym terenie.

Podjęta problematyka związana z krzewieniem i upowszechnianiem idei zawartych w występujących wówczas nurtach wychowawczych przypadła, co niezmiernie ważne, na czasy szczególne w dziejach II Rzeczypospolitej-po odzyskaniu niepodległości i budowy od podstaw w każdym aspekcie nowego, polskiego systemu oświatowo-wychowawczego oraz po przewrocie majowym kończącym niejako kryzys demokracji parlamentarnej, zmieniającym tym samym system ustrojowy Polski i wprowadzającym znaczącą reformę oświatową.

Charakteryzując szkolnictwo powszechne w II Rzeczypospolitej nie można było nie dostrzec wpływu różnych wydarzeń natury politycznej, gospodarczej i społecznej na kształtowanie się jego oblicza. Odzyskanie niepodległości przez Polskę postawiło naród polski wobec konieczności gruntownej przebudowy przejętego od zaborców szkolnictwa oraz wykreowania i wdrażania możliwego do przyjęcia przez wszystkie warstwy społeczne

systemu oświatowego z odpowiednim na tę chwilę modelem wychowawczym. Szkolnictwo powszechne z nałożonym na młode pokolenie obowiązkiem szkolnym znalazło się w centrum zainteresowań niemal wszystkich ugrupowań politycznych. Każde z nich chciało mieć jak największy wpływ na oblicze programowe polskiej oświaty i obowiązujący model wychowawczy, zgodny z założeniami ideowymi swojej doktryny politycznej. Nowy system oświatowy powstawał, zatem w kontekście ostrej walki politycznej. Pogłębiające się różnice w poglądach na szkolnictwo powszechne i obowiązujący w nim system wychowawczy poczęły się zaostrzać z chwilą, kiedy w Polsce postępowały coraz większe podziały polityczne i piętrzyły się trudności gospodarcze i społeczne. W tym początkowym okresie ujemnie na jego organizację wpływała też słabość polityki wewnętrznej, brak stabilnych rządów i zagrożenie zewnętrzne Polski.

Pewna poprawa w tej kwestii nastąpiła dopiero w początkach lat dwudziestych XX wieku, dzięki wejściu w życie dwóch istotnych ustaw sejmowych. Były to: *Ustawa o zakładaniu i utrzymywaniu publicznych szkół powszechnych* oraz *Ustawa o budowie publicznych szkół powszechnych* z 17 lutego 1922 roku. Regulowały one m. in: kwestię sieci szkolnej, wielkość świadczeń nałożonych na samorządy terytorialne i państwo na rzecz oświaty, obowiązek zabezpieczenia przez gminy szkołom i nauczycielom własnych pomieszczeń oraz gruntów pod wznoszenie nowych budynków szkolnych.

Następnym ważnym etapem w rozwoju i przeobrażeniach szkolnictwa powszechnego i jego systemu dydaktyczno-wychowawczego był okres zamykający się w latach 1926-1939, którego pierwszą cezurą czasową były wydarzenia przewrotu majowego, a drugą wybuch II wojny światowej. W pierwszej kolejności obóz legionowo-peowiacki po przejęciu władzy w Polsce konsekwentnie i z powodzeniem odsuwał od wpływu na szkolnictwo opozycyjne ugrupowania polityczne, by w końcu przeforsować własną koncepcję nowego ustroju oświatowego dla wszystkich szczebli szkolnictwa. Była to *Ustawa o ustroju szkolnictwa* z 11 marca 1932 roku. Po jej uchwaleniu spotkała się z krytycznymi opiniami wielu środowisk opozycyjnych, nie zawsze w pełni uzasadnionych. Wniosła ona bowiem szereg ważnych i nowatorskich rozwiązań, stawiających Polskę w gronie przodujących pod tym względem krajów Europy i świata. Przykładem mogą być m. in., nowe programy nauczania dla wszystkich szczebli polskiego szkolnictwa, pozytywnie oceniane przez uznane autorytety w dziedzinie pedagogiki w kraju i za granicą. Stwarzała ona korzystny klimat do skutecznego krzewienia i upowszechniania przyjętego nurtu wychowania państwowego, a następnie po 1935 roku, zmodyfikowanego modelu obywatelsko-państwowego (narodowego). Piłsudzczy

podjęli, więc pierwszą programowa edukację społeczeństwa polskiego, nakierowaną głównie na dzieci i młodzież, która w stosunkowo szybkim tempie przekształcała świadomość narodową oraz relacje obywatela do państwa pod wpływem nowych przesłanek społeczno-ekonomicznych, intelektualnych i emocjonalnych. Pewne ślady i tradycje zarówno prezentowanej reformy jak i wprowadzonego przez nią systemu wychowawczego można było jeszcze dostrzec nie tylko w czasie tajnego nauczania, ale i w szkolnictwie powszechnym okupanta, a nawet w pierwszych latach szkolnictwa podstawowego Polski Ludowej.

Wdrażanie charakteryzowanych modeli wychowawczych w OSK w okresie międzywojennym napotykało na zróżnicowane w mniejszym bądź większym stopniu problemy natury politycznej i społeczno-ekonomicznej. Realizacja obu nurtów wychowawczych, a na początek modelu narodowego, uzależniona była w różnym stopniu od utartych i wyniesionych tradycji z danego zaboru, bazy lokalowej i dydaktycznej szkół powszechnych, poziomu kwalifikacji pedagogów, relacji między władzami samorządowymi i lokalnym środowiskiem a szkołą oraz wielu innych czynników na terenie poszczególnych miejscowości i powiatów. Dysproporcje w tym względzie uległy nawet na pewien czas pogłębieniu od 1928 roku, kiedy do OSK obok województwa krakowskiego włączono też województwo kieleckie. Oba województwa dzieliły wyraźne różnice w zakresie stosunków gospodarczych, systemu prawnego, ustroju administracji terenowej, samorządowej i niejednolitej organizacji szkolnej. Ludność Kielecczyzny poddawana bezwzględnej rusyfikacji w byłym Królestwie Kongresowym nie posiadała nawet najmniejszych praw autonomicznych. Nie miała możliwości używania języka polskiego, legalnego obchodzenia świąt państwowych i formalnie nałożonego obowiązku szkolnego, jakiemu podlegały dzieci i młodzież z województwa krakowskiego w dawnej Galicji. Połączenie w jeden okręg szkolny tak bardzo zróżnicowanych organizmów terytorialno-administracyjnych zmuszało do pokonywania szeregu piętrzących się problemów, choćby natury mentalnej, organizacyjnej i materialnej. Po włączeniu do OSK Kielecczyzna pozostawała daleko w tyle za województwem krakowskim, m. in.: pod względem liczebności i poziomu wykształcenia kadry pedagogicznej, ilości i stanu technicznego bazy lokalowej, średniej powierzchni izby przypadającej na jednego ucznia, liczby uczniów przypadających na jednego nauczyciela oraz wielkości zaopatrzenia w pomoce naukowe i polskie książki bibliotek szkolnych. W miarę upływu czasu ziemia kielecka zaczęła jednak odrabiać swoje zapóźnienia, zresztą z wyraźną pomocą centralnych władz szkolnych, by w drugiej połowie lat trzydziestych XX wieku wysunąć się w wielu kwestiach oświatowych przed województwem krakowskie.

Od początku odradzania się państwowości polskiej, budowany od podstaw nowy system wychowawczy w polskiej szkole, wykorzystywał wiele segmentów wychowania narodowego, formalnie nieobowiązującego. Jednym z takich zasadniczych elementów były przygotowywane programy nauczania i podręczniki szkolne. Najwięcej wartości wychowawczych nurtu narodowy miał czerpać z przedmiotów humanistycznych, a spośród nich z języka polskiego i historii. W późniejszym czasie najwięcej idei dla modelu narodowego miało wypływać z treści nauki o Polsce. Podkreślane przez nurt narodowy wychowanie religijno-moralne, znalazło swoje odzwierciedlenie głównie w treściach nauczania religii.

Zmiana modelu wychowawczego na państwowy po 1926 roku, jako obowiązującego formalnie i instytucjonalnie, przekształciła szkołę polską z niezbyt aktywnej instytucji nauczającej, w placówkę przede wszystkim wychowującą. Zważywszy na fakt, iż nie było w nowych programach przedmiotu, który nie uwzględniałby podstawowych założeń nurtu państwowego, to wszystko razem tworzyło sprzyjający klimat do szybkiego upowszechniania wśród uczniów tego nowego modelu wychowawczego.

Językowi polskiemu pozostawiono nadal kluczową rolę wychowawczą wśród pozostałych przedmiotów nauczania. Historii jako nauce obywatelstwa, przypisano rolę wszechstronnego oddziaływania na inne nauczane przedmioty, nie tylko w zakresie kształtowania uczuć i postaw państwowych, ale też w dostarczaniu wielu wartości poznawczych, wzmacniających te uczucia i postawy. Wprowadzenie w nauce historii częstych opowiadań o życiu J. Piłsudskiego, roli Legionów w walkach o wolność Polski i znaczeniu zwycięstwa nad bolszewicką Rosją w 1920 roku, miało zaszczerpić w młodym pokoleniu kult wodza i bohaterstwa.

Po śmierci Marszałka nadal propagowano jego legendę i stawiano go jako wzór osobowy, chociaż nurt państwowy zaczął ewoluować w kierunku katolicko-narodowym. Znalazło to zauważalny wyraz w ówczesnych podręcznikach, w których ich autorzy coraz częściej opisywali uroczystości państwowe w powiązaniu z religijnymi.

Podobną ewolucję przechodziły też wszelkie uroczystości o charakterze państwowym, lokalnym, szkolnym i kościelnym organizowane zarówno przez szkołę jak i Kościół. Do 1926 roku były mocno nasycone w swej treści wartościami patriotycznymi i narodowymi, później przybierały znamiona patriotyczno-państwowe, a po 1935 roku akcentowały wyraźnie pierwiastek ojczyzniany i katolicki.

W upowszechnianiu nurtu narodowego wszelkie obchody miały propagować postacie wybitnych synów narodu polskiego i wartości ideowe, którym byli wierni. W szkołach powszechnym w miastach i na wsiach największa liczba uroczystości państwowych poświęcona była głównie rocznicom urodzin, śmierci, koronacji, sprowadzenia prochów do kraju ojczystego czy wreszcie ważnym wydarzeniom w życiu wielkich osobowości, szczególnie uznanych i szanowanych przez tradycję narodową. Wartości patriotyczne, budowanie i utrwalanie tożsamości narodowej starano się również wyrazić przez treści zawarte w programach uroczystości lokalnych, szkolnych i kościelnych.

Przegląd wszelkich uroczystości w początkach konstituowania się państwa polskiego wskazuje, że bardziej pierwiastki narodowe i patriotyczne podkreślała ludność ziemi kieleckiej niż krakowskiej. W początkach niepodległości wynikało to z zachowawczej postawy zarówno konserwatystów galicyjskich, jak i władz szkolnych byłej Galicji i części kadry nauczycielskiej, obawiających się utraty zajmowanej pozycji oraz posiadanego prestiżu społecznego i zawodowego. Poświadczeniem tego było szereg uroczystości organizowanych z większym rozmachem i okazałością w szkołach Kielecczyzny jak również większy przekrój społeczny obywateli akcentujących w nich swój udział. Sytuacja ta uległa diametralnej zmianie z chwilą obowiązywania państwowego modelu wychowawczego, ponieważ występujące wcześniej różnice uległy zatarciu, a obchody uroczystości ujednoliconiu.

Istotne miejsce w krzewieniu ideałów obu modeli wychowawczych poprzez swą działalność programową zajmowały organizacje młodzieżowe. Uczyły one dzieci i młodzież samorządności, współpracy, odpowiedzialności, uczciwej rywalizacji, szacunku do bliźniego, empatii, afiliacji, spieszności z pomocą innym ludziom, walki ze złem, dbałości o czystość i porządek zawsze i wszędzie, oszczędności i szacunku dla wartości pieniądza, różnych dóbr materialnych i pracy ludzkiej. Pielęgnując tradycję narodową i kulturową stowarzyszenia młodzieżowe krzewiły i umacniały dobrze pojmowany patriotyzm, szacunek dla osiągnięć ojczystej kultury i dumy z przynależności do narodu i państwa polskiego. Jednym z głównych celów ich pracy wychowawczej było przygotowanie młodego pokolenia do dorosłego życia w państwie i umiejętnego wypełniania powierzonych zadań i funkcji. Zmierzały do ukształtowania obywatela czynnego i otwartego na sprawy własnego środowiska i państwa, całkowicie wyzwolonego z postawy bierności, pasywności i stagnacji.

Niezmiernie istotną rolę w budzeniu świadomości i integracji narodu odgrywała polska literatura i czasopisma. Polska książka pełniła nie tylko rolę ambasadora polskości, ale była również ważnym ogniwem sprzyjającym unifikacji Polaków z różnych terenów

pozaborowych. Jej upowszechnianiu i powiększaniu zainteresowania czytelnictwem w szkole i w środowisku służyły głównie dość szybko tworzone biblioteki bądź w ich tymczasowym zastępstwie świetlice szkolne. Duże zainteresowanie i ofiarność w tworzeniu zbiorów bibliotecznych wykazywali przede wszystkim polscy nauczyciele oraz niektórzy światlejsi ziemianie i właściciele fabryk lub zarządzający miejscowymi zakładami pracy. W tym początkowym okresie odbudowywania państwa to literatura i powstające czasopisma miały być dla modelu narodowego instrumentami utrwalania ducha narodowego patriotyzmu i budowania trwałej tożsamości narodowej. Z kolei w okresie krzewienia modelu państwowego różnorodne periodyki, zarówno dla młodzieży jak i osób dorosłych spełniły rolę nośników utrwalających ten nurt wychowawczy zarówno w jego aspekcie teleologicznym jak i organizacyjnym.

Świetlice natomiast odegrały nieocenioną rolę w podnoszeniu poziomu oświatowo-kulturalnego nie tylko wśród młodego pokolenia, ale i wśród lokalnych społeczności. Prowadzona też przez nie działalność charytatywna wpływała nie tylko w jakimś stopniu na wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci, ale i na utrwalanie pozytywnego wizerunku szkoły w środowisku, jako instytucji wypełniającej funkcję opiekuńczą, obok dydaktyczno-wychowawczej. Działalność bibliotek i świetlic kształtowała osobowość dzieci i młodzieży, jako przyszłych obywateli oraz wpływała na pożądaną zmianę postaw i sposobów myślenia starszego pokolenia na temat roli państwa w życiu narodu.

Szczególną wartość wychowawczą i poznawczą przypisali ideolodzy modelu państwowego wycieczkom, które w umysłach młodego pokolenia utrwały najcenniejsze wartości polskiej kultury, piękno i osobliwości ojczystego krajobrazu, szacunek dla miejsc pamięci narodowej i dumę z rosnącego potencjału gospodarczego i obronnego.

Dokonując przeglądu form wdrażania modelu państwowego nie sposób nie dostrzec, że wartości ideowe wychowania państwowego wciskały się szeroko w niemal każdy szczegół życia szkolnego i środowiskowego.

Pewien wachlarz czynników zarówno ułatwiających jak i utrudniających wdrażanie obu modeli wychowawczych można dostrzec poprzez pryzmat stosunku do nich przedstawicieli ówczesnych ugrupowań politycznych, duchowieństwa, pozaszkolnych stowarzyszeń młodzieży i organizacji użyteczności publicznej, uczniów, ich rodziców i nauczycieli oraz przedstawicieli lokalnych samorządów i zwierzchnich władz szkolnych.

Przed 1926 rokiem nie było raczej gwałtownych reakcji opozycyjnych ugrupowań politycznych, choć lewica nie tylko na forum parlamentarnym zmierzała do szybkiej unifikacji i laicyzacji polskiej szkoły, przeciwko wdrażanym elementom wychowawczego nurtu narodowego. Po przewrocie majowym, a głównie w latach trzydziestych XX wieku, w okresie pogłębiającego się konfliktu między centrolewicą a sanacją, postępowała coraz większa niechęć i negacja dla państwowego nurtu wychowawczego. Niezbyt przemyślane antysanacyjne akcje ludowców zakłócające nawet uroczystości państwowe nie tylko upowszechniały negatywne postawy obywatelskie wśród młodego pokolenia, ale starały się też podważyć autorytet i dobry wizerunek szkoły w lokalnym środowisku. W podobny sposób próbowano też osłabić legendę J. Piłsudskiego, próbując zakłócić w wielu miejscowościach po jego śmierci zarówno okres żałoby narodowej jak i uroczystości pogrzebowe. Ostrze wspomnianego konfliktu nieco zelżało po śmierci marszałka z chwilą modyfikacji dotychczasowego modelu wychowawczego z odchyleniem w kierunku narodowo-katolickim. Wychowanie państwowe bardzo wspierały natomiast partie i stowarzyszenia prosanacyjne (np. BBWR, „Strzelec”) zmierzające do skupienia w swych szeregach jak największej liczby członków. Poza wpisywaniem na listy tych ugrupowań kierowników szkół i nauczycieli w mieście i na wsi, starały się również pozyskać miejscową ludność, chcąc tym samym uzyskać jak największe poparcie zarówno dla obozu legionowo-peowiackiego jak i dla idei nurtu państwowego.

Duchowieństwo polskie kościoła rzymskokatolickiego popierało na ogół nurtu wychowawcze wdrażane w polskiej szkole. Rzadkie objawy negatywnego lub obojętnego stosunku księży do szkolnictwa legły u podstaw zróżnicowanego spojrzenia na szereg kwestii w latach 1918-1926 w odniesieniu do lat 1927-1939. W pierwszej cezurze czasowej ten negatywny stosunek wpływał zapewne z obawy utraty dawnego autorytetu i prestiżu (np. Galicja) oraz przejęcia władzy przez lewicę w nowej rzeczywistości odradzającego się państwa (np. Kongresówka). Tę skromną grupę stanowili duchowni zaawansowani wiekowo oraz wykształceni na miarę czasów zaborczych. W drugim przekroju czasowym niechętny stosunek duchownych do sanacji i jej sytemu wychowawczego, w niektórych południowych powiatach ziemi krakowskiej, wynikał z faktu jawnego lub tajnego solidaryzowania się z opozycją antyrządową reprezentowaną przez ludowców. Znakomita jednak większość duchownych współpracowała chętnie ze szkołą, wdrażała ideały nurtów wychowawczych, wskazywała na konieczność realizacji obowiązku szkolnego przez dzieci i młodzież, korzyści płynące z wykształcenia, aktywnie uczestniczyła we wszelkich uroczystościach państwowych,

szkolnych oraz akcjach charytatywnych organizowanych na terenie placówek oświatowych. W sumie więc duchowieństwo poprzez swe postawy i działalność czynnie przyczyniało się do pełnej realizacji zadań wychowawczych postawionych przed polską szkołą.

Niezmiernie ważną rolę w systemie wychowawczym polskiej szkoły wypełniały pozaszkolne stowarzyszenia młodzieżowe i organizacje użyteczności publicznej. Ich liczba i pełnione przez nie role społeczne uległy wyraźnemu wzrostowi i rozwojowi, szczególnie po 1926 roku. Powstawały one głównie z inspiracji kadry kierowniczej i nauczycielskiej w placówkach oświatowych, odgrywając szczególne znaczenie, zwłaszcza w środowiskach wiejskich. W największym stopniu przyczyniały się do podniesienia poziomu oświatowo-kulturalnego środowiska, w którym funkcjonowały, stwarzania klimatu dla postępu rolnego we wsiach oraz udzielania wszelkiej pomocy społecznej. Biorąc aktywny udział w różnych uroczystościach państwowych i przedsięwzięciach kulturalnych przyczyniały się bezpośrednio do krzewienia pewnych ideałów wychowawczych polskiej szkoły w lokalnych środowiskach. Poprzez działalność charytatywną wpływały w jakimś stopniu na poprawę sytuacji materialnej dzieci na swym terenie. Aktywnie wspomagając i współorganizując wiele różnorodnych kursów z zakresu gospodarstwa domowego przyczyniały się do wzrostu wiedzy i kwalifikacji zawodowych lokalnych społeczności.

Efekty wychowawcze polskiej szkoły zależne były nie tylko od jej bezpośrednich działań w tym zakresie, ale w dużym stopniu od stosunku do niej i jej systemu wychowawczego ze strony samych dzieci i ich rodziców, bądź opiekunów prawnych. Miarą tego był stopień zaangażowania rodziców w budowę, rozbudowę czy remonty szkół, udział czynny i bierny w różnych uroczystościach państwowych i szkolnych organizowanych przez placówki oświatowe, pomoc i udział w organizacji wielu akcji charytatywnych i niosących pomoc na rzecz dzieci czy środowiska, stopień udziału i zaangażowania w czasie zebrań rodziców oraz rozumienie korzyści płynących z nauki. Wpływ na korzystny wizerunek szkoły i stwarzanie dobrego klimatu do współpracy z rodzicami miały również częste wizyty nauczycieli w domach rodzinnych uczniów. Dostarczały one bowiem wielu cennych a zarazem niezbędnych informacji wychowawcom na temat warunków życia i nauki ucznia w domu. Aktywność uczniów i rodziców na rzecz szkoły rosła z chwilą coraz większego wychodzenia nauczycieli naprzeciw potrzebom i problemom lokalnych środowisk. Sporadycznie raczej napotymano na przypadki niechęci czy wrogości do szkoły ze strony mieszkańców niektórych społeczności wiejskich. Dobra współpraca na linii szkoła – dom rodzinny ucznia – środowisko lokalne przynosiła wiele obopólnych korzyści. Integrowała

miejscowe środowiska, ogniskowała ludność wokół ważnych spraw lokalnych i państwowych, ugruntowywała ideały wychowawcze głoszone przez szkołę i państwo.

Na kształtowanie pozytywnego wizerunku polskiej szkoły i skuteczne wdrażanie systemów wychowawczych mieli wpływ w największym stopniu polscy nauczyciele. Ich rola, innowacyjność i swoboda działania wyraźnie różniły się od siebie w latach 1918-1926 w porównaniu z okresem 1926-1939. W tym pierwszym okresie wspierali każdy powstający nowy rząd wierząc głęboko, że to on właśnie przeprowadzi niezbędną unifikację i reformy w polskiej oświacie. Niejednokrotnie w dużym stopniu sami określali teleologię nowego, powstającego od podstaw systemu wychowawczego. Nauczyciele decydowali również o wyborze pewnych segmentów i idei z nurtu narodowego w realizacji codziennego procesu wychowawczego. Oni wielokroć dokonywali wyboru postaci bohaterów narodowych, którzy swymi postawami najlepiej wpisywali się w realizację wychowawczego modelu narodowego. Byli najgorliwsiymi orędownikami kształtowania polskiej tożsamości narodowej wśród młodego pokolenia.

Okres sanacyjny narzucił z kolei nauczycielowi polskiemu realizację przyjętego modelu państwowego, obserwując i kontrolując jednocześnie formy i stopień jego praktycznego wdrażania. Nauczyciel zobowiązany był do akcentowania pierwiastka państwowego w każdym przedmiocie nauczania. W skutecznym oddziaływaniu wychowawczym i ugruntowywaniu ideałów miały go wspierać nowo powstające i powiększające się liczbowo organizacje szkolne i pozaszkolne, opracowywane programy wychowawcze, zajęcia świetlicowe, gry i zabawy oraz wycieczki szkolne. Inspirował postawy empatii i ofiarności podczas wielu akcji charytatywnych dla zrealizowania ważnych celów narodowych i państwowych. Był istotnym ogniwem w pracy nad zmianą świadomości i przywiązania do państwa polskiego mniejszości narodowych. Przedsięwzięcia te nakierowane były głównie na zrozumienie: budowy mocarstwowej pozycji Polski w Europie i świecie, konieczności umiłowania własnego regionu i kraju, potrzeby rozwoju tężyzny fizycznej, kształcenia charakteru, karności i przygotowania do obrony państwa młodego pokolenia. Wielość i różnorodność instrumentów oddziaływania wychowawczego nauczyciela na uczniów w nurcie państwowym było o wiele większe w porównaniu do nurtu narodowego.

W obu nurtach wychowawczych polski nauczyciel zajmował centralną pozycję w codziennym procesie dydaktyczno-wychowawczym. Był skutecznym przekąźnikiem idei wychowawczych w środowisku szkolnym i lokalnym, umiejętnie wpływając na kształtowanie postaw i zachowań dzieci i lokalnych społeczności w kierunku preferowanym przez państwo.

Jego stopień angażowania się w sprawy szkolne i lokalne nie pozostawał bez wpływu na poprawę kultury na wsi i w mieście, tempo postępu rolniczego na wsi, poprawianie się higieny osobistej i szerzenie oświaty zdrowotnej wśród młodzieży oraz wzrost zasobu wiedzy i podnoszenia kwalifikacji ludności w zakresie gospodarstwa domowego. Jakość i efekty osiągnięcia kontekstu teleologicznego w różnych działaniach wychowawczych w nurcie narodowym i państwowym stanowiły zatem wypadkową stopnia realizacji idei narodowych i państwowych.

Prezentowane i obowiązujące w ówczesnej szkole powszechnej modele wychowawcze musiały oczywiście podlegać kontroli i ocenie zwierzchnich władz szkolnych. Większa częstotliwość i skrupulatność wizytacji w szkołach, badających niemal każdy szczegół życia szkolnego, miała miejsce w latach 1926-1939 niż od 1918-1926 roku. W pierwszym okresie podczas obserwacji pracy wychowawczej nauczycieli kładziono główny nacisk na eksponowanie kwestii narodowej, wychowanie Polaka patrioty. W drugim zaś miał to być obywatel przywiązany do państwa, otwarty na wszelkie poświęcenia na jego rzecz zarówno w czasie pokoju jak i wojny. Sprawdzano czy proponowany przez władze szkolne wizerunek nauczyciela wychowawcy jest zgodny w codziennej pracy z ich ogólnymi zaleceniami. Zwracano baczną uwagę na ile dzieci i młodzież wciągane są do samorządności w życiu klasy i szkoły. Dużą wagę władze szkolne przykładają do uspołecznienia i przygotowania młodego pokolenia do dorosłego życia przez organizacje szkolne oraz na propolskie oddziaływanie na mniejszości narodowe. Zasad szacunku dla przepisów prawa starano się uczyć uczniów przez angażowanie ich w przygotowanie różnych regulaminów i przepisów szkolnych. Badano jak szybko przestarzałe systemy nagród i kar zastępowane były nowymi formami i metodami wychowawczymi. Wymagano, aby wystrój izb lekcyjnych i atmosfera w szkole w czasie uroczystości i dni świąteczne wyraźnie odróżniały się od dni powszednich. Miało to uczyć szacunku i przywiązania do tradycji, bohaterów narodowych i świąt państwowych i kościelnych. Uroczystości były też sprzyjającym czasem dla podkreślenia potrzeby istnienia i działania szkoły w środowisku, eksponując na nich wystawy efektów codziennej pracy i osiągnięć uczniów. Mocno akcentowano ścisłą współpracę szkoły z rodzicami i środowiskiem lokalnym oraz upowszechnianie dorobku regionalnego.

Wychowanie państwowe spotkało się z dość ostrą krytyką ówczesnych, różnych środowisk społecznych i politycznych. Mimo to należy zauważyć jednak, że było ważnym ogniwem, pierwszej programowej edukacji społeczeństwa polskiego, skierowanej głównie na młode pokolenie, konsekwentnie przeprowadzonej przez obóz sanacyjny. Efektem tej

działalności była stosunkowo szybko zmieniająca się świadomość narodowa oraz stosunek obywatela wobec państwa pod wpływem nowych przesłanek społeczno-ekonomicznych, intelektualnych i emocjonalnych.

Podsumowując, wychowanie państwowe miało dużo korzystniejsze warunki i klimat polityczny w sferze oddziaływania wychowawczego na młodzież w porównaniu z nurtem narodowym. Sprzyjało to zatem szybszemu, efektywniejszemu i trwalszemu osiągnięciu sukcesu pedagogicznego w tym zakresie.

Jest to pierwsza praca oparta w szerokim zakresie na źródłach i dokumentach tworzonych na gorąco w codziennych realiach działalności polskiej szkoły. Jej tematyka otwiera niejako nowe perspektywy badawcze zarówno dla pozostałych okręgów szkolnych jak i w zakresie wykorzystania wspomnianej podstawy źródłowej, praktycznie niewykorzystywanej w tego typu badaniach. Dostępne i wykorzystane materiały źródłowe umożliwiły wyjście poza przyjęty w dotychczasowej literaturze historiograficznej pewien schemat (dokumenty państwowe – Dzienniki Ustaw i Urzędowe, periodyczne wydawnictwa społeczno-kulturalne i pedagogiczne).

Przeprowadzone badania ustaliły w pierwszej kolejności, jakie uroczystości i w jakim stopniu wywierały wpływ na wdrażanie idei obu modeli wychowawczych. Dalej pokazały metody działania i zakres wpływów organizacji młodzieżowych, bibliotek i świetlic szkolnych oraz wycieczek przedmiotowych i krajoznawczych w krzewieniu ideałów wychowawczych obu nurtów. Wreszcie nakreśliły rolę i miejsce upowszechniania historii, kultury i tradycji regionu w kontekście wychowania państwowego.

Drugim celem badawczym było wskazanie postaw wspierających lub hamujących wdrażanie i upowszechnianie prezentowanych systemów wychowawczych. Pozytywny i zaangażowany stosunek do kwestii wychowawczych polskiej szkoły, poza nielicznymi negatywnymi przypadkami, wykazywały władze oświatowe, kadra pedagogiczna, organizacje i stowarzyszenia sanacyjne, pozaszkolne organizacje młodzieżowe i użyteczności publicznej, duchowieństwo oraz rodzice i młodzież szkolna. Przeciwnie wychowaniu narodowemu były głównie opcje lewicowe, a państwowemu organizacje opozycyjne, przeciwnie sanacji (przede wszystkim ludowcy we wsiach i socjaliści w miastach). Dużo większe też zaangażowanie w kwestii wychowania państwowego w porównaniu z narodowym, wykazywały władze oświatowe i lokalne samorządy.

Poczynione w pracy ustalenia pewnych aspektów prawnych (np. statut szkoły, plany wychowawcze) i wychowawczych w okresie międzywojennym mają nie tylko znaczenie historyczne, lecz mogą być również istotne dla rozwiązywania wielu współczesnych problemów natury pedagogicznej we współczesnej polskiej szkole. Współczesna szkoła pewne wzorce do swej działalności może zaczerpnąć z obowiązujących w II Rzeczypospolitej statutów szkół i planów wychowawczych. Wiele ideałów i haseł z tamtych czasów jest nadal aktualnych i możliwych do wykorzystania w obecnym systemie pedagogicznym polskiej szkoły. Ponadto pomimo upływu wielu lat, szereg elementów wychowawczych, ceremoniału szkolnego, wielu uroczystości państwowych i szkolnych, po przejściu pewnej ewolucji, przetrwało po dzień dzisiejszy w tradycji polskiej szkoły.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Głównym obszarem moich zainteresowań badawczych, które znalazły odzwierciedlenie w szeregu artykułach zamieszczonych w kilku różnych czasopismach, były dzieje społeczno-gospodarcze regionu w XVII i XVIII wieku, historia kultury i w mniejszym stopniu badania źródłoznawcze, procesy osadnicze, kwestie wojskowości i wojny, historia oświaty i wychowania oraz edukacja regionalna. Wśród artykułów związanych z dziejami społeczno-gospodarczymi dominują badania nad wielką własnością ziemską. Pokazane zostały etapy rozwoju dóbr tarnowskich; położenie ludności poddańczej w relacji do dziedziców, kościoła i państwa; zwyczaje i obyczaje na wsi podtarnowskiej oraz procesy sądu gromadzkiego i stosunki międzyludzkie (*Dobra tarnowskie jako własność magnacka*, „Rocznik Tarnowski” 2006, nr 11, s. 27-41; *Życie codzienne ludności wiejskiej Hrabstwa Tarnowskiego w XVII i XVIII wieku*, „Rocznik Tarnowski” 1992, nr 2, s. 41-63). Ukazują też pozycję społeczno-gospodarczą klucza wierzchosławickiego w zakresie produkcji roślinnej i zwierzęcej na tle dóbr tarnowskich jako ich elementu składowego (*Gospodarka dworska w kluczu wierzchosławickim w XVII i XVIII w. Produkcja roślinna*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2009, nr 12, s. 263-282; *Gospodarka dworska w kluczu wierzchosławickim w XVII i XVIII w. Produkcja roślinna i zwierzęca*, „Krakowskie Studia Małopolskie” 2010, nr 14, s. 221-236). Przedstawiają dzieje Tarnowca do XVIII wieku, folwarku wchodzącego w skład klucza tarnowskiego i Hrabstwa Tarnowskiego. Analizują jego przynależność administracyjną i parafialną, znaczenie biegnących obok niego ważnych szlaków handlowych oraz rolę

i znaczenie istnienia zamku Leliwitów Tarnowskich na terenie Tarnowca (*Dzieje Tarnowca w XVII i XVIII w.*, „Szkice Tarnowskie” 2011, nr 2, s. 215-235).

Artykuły z historii kultury zajmują się znakomitościami renesansu polskiego i europejskiego, ważnymi postaciami ówczesnego życia politycznego w Rzeczypospolitej odwiedzającymi na zamku hetmana Jana Tarnowskiego. Jego humanistyczną postawą wobec poddanych, korespondencją z przedstawicielami europejskiego odrodzenia oraz formami sprawowanego mecenatu. Omawiają zabytki sztuki renesansowej powstałej w Tarnowie dzięki staraniom hetmana w czasie dziedziczenia majątku tarnowskiego (*Goście zamku tarnowskiego*, „Rocznik Tarnowski” 2007/2008, nr 12, s. 7-13; *Podstawy i kierunki mecenatu kulturalnego hetmana Jana Tarnowskiego*, [w:] *Jan Tarnowski. Hetman i mąż stanu*, Tarnów 2009, „Zeszyt Metodyczny”, nr 73, s. 85-100). Jeden z nich dotyczy też czasów współczesnych analizując dokonania Tarnowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego w przeciągu swej 25-letniej działalności w latach 1984-2009 (*Ćwierć wieku działalności Tarnowskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Historycznego*, „Szkice Tarnowskie” 2010, nr 1, s. 251-257).

Procesy osadnicze i powstawanie nowych osad w dobrach tarnowskich głównie dzięki działalności ludności chłopskiej (do XVI w. czynili to dziedzice majątku) przedstawia artykuł: *Dziedzice podziały i procesy osadnicze w dobrach tarnowskich w latach 1603-1772*, „Rocznik Tarnowski” 1990, nr 1, s. 23-29.

Artykuł poświęcony siłom militarnym w dominium tarnowskim pokazuje głównie rolę jaką pełniły one w mieście Tarnowie i we wsiach Hrabstwa Tarnowskiego dla utrzymania porządku i posłuszeństwa jego poddanych (*Siły militarne wielkiej własności na przykładzie dóbr tarnowskich*, „Rocznik Naukowo-Dydaktyczny Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Rzeszowie” 1982, z. 4/53, s. 43-52).

Pierwsze tragiczne wydarzenia września 1939 roku pokazane zostały przez pryzmat wspomnień jeszcze żyjących i wybranych mieszkańców okolic Tarnowa (*Pierwsze dni września 1939 roku we wspomnieniach mieszkańców ziemi tarnowskiej*, „Tarnowskie Studia Historyczne” 2009, t. I, s. 101-105).

Publikacje poświęcone historii oświaty i wychowania obejmują też edukację regionalną (*Edukacja regionalna*, „Rocznik Tarnowski” 2001/2002, nr 7, s. 259-267; *Badania regionalne a edukacja regionalna*, „Rocznik Tarnowski” 2013, nr 18, s. 227-233; *Wpływ badań regionalnych i edukacji regionalnej na kultywowanie tradycji i kształtowanie postaw*

(*patriotycznych*), „Społeczeństwo i Rodzina” 2014, nr 3/40, s. 31-42) oraz 30-lecie funkcjonowania Izby Pamięci Narodowej w Zespole Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie (*30 lat Izby Pamięci Narodowej w Zespole Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie*, „Tarnowskie Studia Historyczne” 2009, t. I, s. 266-267). Pierwsza z nich pokazuje jak dzieje regionalne można wplatać w przewidzianą tematykę nauczania historii w szkołach ponadgimnazjalnych oraz wykazy podstawowej literatury do dziejów regionalnych. Drugi z artykułów ukazuje, w jaki sposób badania regionalne mogą pogłębiać wiedzę historyczną o regionie w aspekcie realizacji programu nauczania oraz zagrożenie dla realizacji ścieżek przedmiotowych (edukacji regionalnej) w kontekście niedawnych zmian programowych w nauczaniu historii w różnych typach szkół ponadgimnazjalnych. Następny z artykułów wydrukowany w języku angielskim pokazuje zarówno wpływ badań regionalnych, jak i edukacji regionalnej na kultywowanie tradycji i kształtowanie postaw młodego pokolenia od 1918 roku aż po czasy nam współczesne. Ukazuje to na wielu wybranych przykładach, poczynając od edukacji, poprzez ekspozycje muzealne i skanseny, a na świętach i uroczystościach lokalnych i grupach etnicznych kończąc. Ostatnia z wymienionych pozycji charakteryzuje przyczyny powstania Izby Pamięci Narodowej, zebrane w niej różnorodne eksponaty oraz możliwości ich wykorzystania w nauczaniu przedmiotów humanistycznych i w procesie wychowawczym uczniów szkoły. Wyniki tych artykułów można wykorzystać nie tylko dla zalecanych procesów wychowawczych i kształtowania postaw patriotycznych, lecz również do poznania i upowszechniania dziedzictwa kulturowego regionu, a na ich podstawie i do wspierania przywiązania do swojej „małej ojczyzny”.

Wśród moich osiągnięć naukowych będących wynikiem badań nad gospodarką wielkiej własności ziemskiej ważne miejsce zajmuje edycja źródeł dotyczących zaleceń gospodarczych w prowadzeniu majątku ziemskiego (*Instrukcja gospodarcza Barbary Sanguszkowej*, „Rocznik Tarnowski” 2005/2006, nr 10, s. 35-45). Znajdują się w niej instrukcje i niekiedy dość rygorystyczne zalecenia dotyczące produkcji roślinnej, zwierzęcej i dbałości zarówno administratorów jak i poddanych o nieruchomy majątek dworski. Niniejsze opracowanie skierowane jest nie tylko do badaczy dziejów nowożytnych, studentów zajmujących się tą tematyką, ale również do badaczy i pasjonatów dziejów regionalnych oraz nauczycieli przedmiotów humanistycznych na wszystkich szczeblach szkolnego nauczania.

Podobnie jak i w przypadku wyżej omówionych czasopism, tak i w odniesieniu do samodzielnych monografii, publikacji z moim współautorstwem oraz w opracowaniach

zbiorowych, zasadniczymi obszarami badań były: dzieje społeczno-gospodarcze dominium tarnowskiego w XVII-XVIII wieku, historia oświaty i wychowania, historia kultury i biografistyka. Wśród tych opracowań ważne miejsce zajmuje monografia powstała na podstawie wcześniejszej pracy doktorskiej (*Hrabstwo Tarnowskie w XVII i XVIII wieku. Dzieje społeczno-gospodarcze*, Mała Poligrafia Redemptorystów w Tuchowie, Tarnów 2011, ss. 300). Stanowi ona gruntowną analizę funkcjonowania wielkiej własności ziemskiej na przykładzie latyfundium tarnowskiego, będącego jednym z wielu elementów składowych w strukturze własności jego dziedziców na przestrzeni XVII i XVIII wieku. Opierając się na wynikach przeprowadzonych badań w odniesieniu do dóbr tarnowskich, dokonano kilku interesujących ustaleń, które mogą również zostać wykorzystane w badaniach nad problematyką funkcjonowania majątków ziemskich w Rzeczypospolitej tego okresu czasu. Do najważniejszych ustaleń można zaliczyć: występowanie jeszcze na tym terenie stosunkowo dużych gospodarstw chłopskich, co było już rzadkością nie tylko w skali Małopolski, marnotrawienie przez dwór dość dużej ilości nadwyżki pańszczyzny przypisanej chłopom, występowanie w majątku szeregu wsi zajmujących się w dużym stopniu tkactwem, co sytuowało go w okolicy jako mocny ośrodek tkactwa oraz pewne wątki kulturowe w zakresie zwyczaju i obyczaju, nigdzie nie spotykane na ziemiach polskich.

Istotną publikacją pod moją redakcją jest monografia gminy Skrzyszów. A. Niedojadło, G. Kubacki, *Dzieje gminy Skrzyszów i okolic w zarysie*, red. A. Niedojadło, Gmina Skrzyszów, Skrzyszów – Tuchów 2009, ss. 412, (strony opracowane przez autora 3-147, Zakończenie s. 330-335, Wykaz tabel s. 336, Bibliografia, s. 337-352, Ikonografia, s. 356-412). Jest to pierwsze opracowanie dziejów gminy, składającej się pięciu miejscowości, od zarania ich dziejów aż po czasy współczesne. W przekroju dziejów starano się omówić każdy szczegół życia społecznego, oświatowego, kulturalnego, politycznego i gospodarczego. W omawianych wsiach w XVIII wieku występowały jeszcze stosunkowo duże gospodarstwa chłopskie (od ½-1 ¼ łana). Prezentowane wsie były również ważnym ogniwem dość mocnego tarnowskiego ośrodka tkackiego na terenie Małopolski. Pokazano stosunek mieszkańców obecnej gminy do powstań narodowych, rabacji galicyjskiej oraz patriotyczną i nieugiętą postawę wobec austriackiego zaborcy wywodzącego się z Szywnaldu biskupa tarnowskiego – Józefa Grzegorza Wojtarowicza. W okresie międzywojennym przedstawiono rolę i znaczenie miejscowych działaczy ruchu ludowego na terenie powiatu tarnowskiego i Małopolski. Z czasów okupacji niemieckiej ustalono formy udziału mieszkańców w konspiracji, ofiary hitlerowskiej okupacji (m. in.: Helena Marusarz) i związane

z nimi miejsca pamięci. W okresie PRL ukazano przemiany cywilizacyjne gminy, zmiany w strukturze społecznej i funkcjonowanie jej mieszkańców w socjalistycznej rzeczywistości. Okres transformacji ustrojowej to dość dynamiczny rozwój gminy. Przywrócona została samorządność gminy, powstały nowe placówki handlu i usług, dokończono gazyfikację, wykonano telefonizację i rozpoczęto budowę sieci wodociągowej i kanalizacyjnej. Ważną działalnością dla poprawy standardu życia ludności była budowa budynków wielofunkcyjnych, szkół, sal gimnastycznych, ośrodków zdrowia i przedszkoli. Wyniki tej pracy mogą być wykorzystane nie tylko przez badaczy tej problematyki, ale również przez nauczycieli, uczniów (i są np. do konkursów przedmiotowych w szkołach) i mieszkańców gminy.

Gruntowna analiza kwestii społeczno-gospodarczych w poszczególnych wsiach, a obecnie dzielnicach miasta Tarnowa, tworzących dobra tarnowskie występuje też w opracowaniu A. Niedojadło, *Gumniska – wieś, folwark i dwór do końca XVIII w.*, [w:] *Hrabstwo Tarnowskie Sanguszków, Studia i materiały źródłowe*, red. S. Potępa, M. Popiel, Tarnowskie Towarzystwo Kulturalne, Polskie Towarzystwo Historyczne o/Tarnów, Muzeum Okręgowe w Tarnowie, Tarnów 2001, część 1, s. 13-90, oraz w artykułach, pozbawionych co prawda aparatu naukowego (brak przypisów, bibliografii) lecz prezentujących wyniki badań w sposób naukowy, zamieszczonych w monumentalnym opracowaniu jakim jest 20 tomowy *Wielki Przewodnik po Tarnowie*, m. in.: *Pogwizdów*, [w:] *Wielki Przewodnik, Pogwizdów*, Tarnów 2006, t. 13, s. 7-13; *Grabówka*, [w:] *Wielki Przewodnik, Grabówka*, Tarnów 2006, t. 14, s. 7-18; *Jak onegdaj na Starym Rzędzinie bywało*, [w:] *Wielki Przewodnik, Rzędzin*, Tarnów 2007, t. 16, s. 7-31; *Ludzie i ich zajęcia na wsi i folwarku Zabłociem zwanym*, [w:] *Wielki Przewodnik, Zabłocie*, Tarnów 2008, t. 18, s. 7-13; A. Niedojadło, J. Niedojadło. *Ruda alias Wola – ludność i jej życie codzienne*, [w:] *Wielki Przewodnik, Zabłocie*, Tarnów 2008, t. 18, s. 13-17; A. Niedojadło, J. Niedojadło, *Srtusina, ongiś osada położona na zachód od Tarnowa na terasie zwolna opadającej ku rzece Białej*, [w:] *Wielki Przewodnik, Strusina*, Tarnów 2009, t. 19, s. 7-17. *Wielki Przewodnik* wydawany był przez Tarnowskie Towarzystwo Kulturalne i Muzeum Okręgowe w Tarnowie.

Hetmana, jako dobrego gospodarza starano się pokazać w artykule *Jan Tarnowski-właściciel miasta i dóbr tarnowskich*, [w:] *Jan Tarnowski hetman wielki koronny*, opracowanie zbiorowe, Fundacja im. Hetmana Jana Tarnowskiego, Tarnów 1999, s. 43-61. Ukazano go jako człowieka renesansu zabiegającego o pomyślność swych dóbr poprzez nadawanie przywilejów cechom i kupcom tarnowskim, wydawanie instrukcji na wypadek

pożaru czy napadu nieprzyjacielskiego na Tarnów i nieobciążanie nadmiernymi powinnościami chłopów.

Istotne miejsce wśród moich publikacji stanowi monograficzne opracowanie współczesnych dziejów gospodarczo-społecznych gminy Wojnicz (E. Juško, A. Niedojadło, *Życie gospodarczo-społeczne Gminy Wojnicz w latach 1945-2014. Wybrane zagadnienia*, Wydawnictwo PROGRES – Anita Własnowolska-Bielak, Urząd Miasta Wojnicz, Tarnów – Wojnicz 2014, ss. 125). Opracowanie pokazuje różne etapy rozkwitu i spowolnienie rozwoju rzemiosła, handlu, opieki zdrowotnej i pomocy społecznej w stosunkowo dużej gminie (15 miejscowości), porównując okres PRL-u w latach 1945-1989 do czasów obecnej III Rzeczypospolitej w okresie od 1989-2014.

Ważnym osiągnięciem jest opracowanie pod moją redakcją *Encyklopedii Tarnowa*, Tarnowskie Towarzystwo Kulturalne, Tarnów 2010, ss. 547, w której zamieściłem 28 haseł o tematyce społeczno-gospodarczej, osadniczej, biograficznej i kulturalnej.

Pewnym osiągnięciem w zakresie propagowania wytworów kultury jest opracowane przeze mnie *Kalendarium najważniejszych wydarzeń w dziejach Tarnowa ze szczególnym uwzględnieniem obszaru architektury i sztuki*, [w:] *Tarnów w malarstwie (wydanie albumowe pierwsze w dziejach miasta)*, Agencja Fotograficzno-Wydawnicza Olszewski, Tarnów 2015, s. 285-297 (w polskiej i angielskiej wersji językowej).

Istotne miejsce wśród moich zainteresowań i badań zajmuje historia oświaty i wychowania. Poza wcześniej wymienionym opracowaniem i artykułami z historii oświaty i wychowania, najważniejszą pozycję zajmują monografie szkół i artykuł dotyczący kształcenia i doksztalcenia nauczycieli (W. Woźny, A. Niedojadło, *Tarnowska Szkoła Ogrodnicza 1881-1981*, Politechnika Krakowska, Kraków 1981, s. 21-28; A. Niedojadło, R. Radłowski, *Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie 1881-2001*, Tarnowskie Towarzystwo Kulturalne, Rada Rodziców przy Zespole Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie, Stowarzyszenie Przyjaciół i Absolwentów ZSM-E, red. A. Niedojadło, Tarnów 2002, ss. 200; *Okres międzywojenny i lata okupacji w dziejach Zespołu Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie*, [w:] *130 lat Zespołu Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w Tarnowie. Historia Tarnowa, regionu i diecezji tarnowskiej z uwzględnieniem rozwoju szkolnictwa zawodowego*, red. A. Niedojadło, G. Szerszeń, Mała Poligrafia Redemptorystów w Tuchowie, Tarnów 2012, s. 51-57; A. Niedojadło, *Doskonalenie zawodowe nauczycieli województwa tarnowskiego w latach 1975-1999 w zarysie*, [w:] *Studia nad problematyką doskonalenia zawodowego nauczycieli w Polsce i na Słowacji w perspektywie historycznej i współczesnej*,

red. E. Juško, M. Borys, P. Juško, B. Wolny, B. D. Niziołek, Katedra Pedagogiki Szkolnej i Zarządzania Oświatą, Instytut Pedagogiki Wydziału Zamiejscowego Prawa i Nauk o Społeczeństwie Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II w Stalowej Woli, Wydawnictwo Regis – Anita Własnowolska-Bielak, Tarnów – Łapczyca 2015, s. 66-83) oraz edukacja regionalna i postać Jana Pawła II w programach nauczania (*Edukacja regionalna w programach nauczania*, [w:] *Edukacja regionalna. Tarnów, Brzesko, Bochnia, Dąbrowa Tarnowska*, Małopolskie Centrum Doskształcania Nauczycieli w Krakowie, Kraków 2005, s. 74-89; *Jan Paweł II w podręcznikach historii szkół ponadgimnazjalnych*, [w:] *Jan Paweł Wielki. Dziedzictwo i Pamięć*, Studio Książki, Samorządowe Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2010, s. 70-82). Monografie szkół wydawane głównie z okazji jubileuszów ich istnienia zawierają przede wszystkim opis zmieniających się kierunków kształcenia, poprawiającej się bazy lokalowej i dydaktycznej oraz ich wielorakich osiągnięć od czasów autonomii galicyjskiej do współczesności. W czwartym z wymienionych artykułów omówiono rolę i zadania jakie wypełniał wobec nauczycieli Oddział Doskonalenia Nauczycieli w latach 1974-1989, następnie Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w latach 1989-1999. Pokazuje szereg form doskształcania i doskonalenia nauczycieli zarówno z kwalifikacjami jak i bez kwalifikacji. Ukazuje też rodzaj i potrzebę różnotematycznych publikacji wydawanych przez Ośrodek i rolę biblioteki w podnoszeniu kwalifikacji przez nauczycieli. Przedstawia ważną rolę WOM w przygotowaniu i szkoleniu dyrektorów szkół i pracowników samorządowych do przejmowania szkół przez lokalne samorzady i do przygotowywanej reformy oświaty (wprowadzenie gimnazjów itp.). Przewodnią myślą artykułu dotyczącego edukacji regionalnej w programach nauczania jest ukazanie korzyści edukacyjnych płynących z realizacji ścieżek edukacyjnych, a w tym głównie ścieżki edukacja regionalna. W publikacji poświęconej postaci Jana Pawła II, ukazano jak w pobieżny i dość ogólnikowy sposób przedstawiana jest postać naszego wybitnego rodaka w podręcznikach historii w odniesieniu do innych znaczących postaci w historii, czy też do niechlubnych postaci, które w dziejach odegrały ponurą i zbrodniczą rolę.

Pewną i bardzo ważną kontynuację wymienionego już wcześniej głównego osiągnięcia naukowego stanowią też artykuły zamieszczone w opracowaniach zbiorowych (*Postawy i zachowania duchowieństwa wobec wychowania narodowego, państwowego i działalności polskiej szkoły powszechnej w Okręgu Szkolnym Krakowskim w czasach II Rzeczypospolitej*, [w:] *Wartości chrześcijańskie w XX i XXI wieku. Zagrożenia i szanse*, red. E. Juško, R. B. Sieroń, S. Sorys, Wydawnictwo Regis, Tarnów 2015, s. 192-203; *Wpływ*

wychowania fizycznego i zdrowotnego na kształtowanie i utrwalanie postaw patriotycznych młodzieży w szkolnictwie powszechnym II Rzeczypospolitej w latach 1918-1939 na przykładzie Okręgu Szkolnego Krakowskiego, [w:] *Edukacja zdrowotna i promocja zdrowia w nauczaniu uczniów najmłodszych*, red. B. Wolny, J. Liba, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu w Lublinie, Lublin 2014, s. 93-110 i *Formy i efekty współdziałania wychowawczego szkoły i rodziców na przykładzie szkół powszechnych w Okręgu Szkolnym Krakowskim w latach 1918-1939*, [w:] *Profilaktyka społeczna a wielowymiarowość współczesnej rodziny. Wybrane zagadnienia XX i XXI wieku*, red. E. Juško, J. Burgerová, B. Wolny, Wydawnictwo PROGRESS, Tarnów – Łapczyca 2014, s. 219-236). Wyżej wymienione publikacje poświęcone są omówieniu wdrażania pewnych segmentów wychowania narodowego w odradzającej się polskiej szkole, a następnie państwowego oraz piętrzącym się trudnościom z jakimi musiało się zmierzyć nauczycielstwo i szkoła. Pierwszy artykuł zajmuje się analizą postaw duchowieństwa wobec idei wychowania narodowego i państwowego zarówno w kontekście szkoły, środowiska, jak i Kościoła. Kolejna z wymienionych publikacji to analiza wpływu wychowania fizycznego i zdrowotnego na kształtowanie i utrwalanie postaw patriotycznych dzieci i młodzieży w OSK, w latach 1918-1939. Dwa pierwsze artykuły stwarzają pewne możliwości do wykorzystania ich treści w obecnej rzeczywistości w zakresie kształtowania pożądanej moralności przyszłego obywatela państwa jak również położenia nacisku na pewne elementy wychowania fizycznego i zdrowotnego, które w największym stopniu będą odciskały się na kreowaniu postaw patriotycznych i utrwalaniu tożsamości narodowej młodego pokolenia. Ostatni z artykułów ukazujący różne formy i efekty współpracy szkoły z domem rodzinnym jest również dobrym materiałem do wykorzystania w dzisiejszym współdziałaniu nauczycielstwa z rodzicami. Zwraca uwagę na to, które formy przynosiły efekty od zaraz, lub wymagały dłuższego czasu na ich realizację, bądź też kończyły się nawet porażką pedagogiczną.

Publikacja z historii kultury Tarnowa pt.: *Tarnów stolica Hrabstwa Tarnowskiego w okresie złotego wieku w Polsce*, [w:] *Mundus Verbi. In Honorem Sophiae Cygal-Krupa*, red. M. Pachowicz, K. Choińska, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Tarnowie, Tarnów 2012, s. 681-688, ukazuje zabiegi hetmana Jana Tarnowskiego zmierzające do uczynienia z miasta prężnego ośrodka kultury renesansowej w Małopolsce i w kraju. Działo się to dzięki mecenatowi hetmańskiemu w zakresie architektury i sztuki, przyjmowaniu na zamku najważniejszych przedstawicieli polskiego odrodzenia, utrzymywaniu

kontaktów z wybitnymi postaciami europejskiego humanizmu i samej działalności piśmienniczej hetmana (*Rada sprawy wojennej*).

Ważną pozycję w mojej działalności badawczej i publicystycznej zajmuje również i biografistyka (*Portrety burmistrzów miasta Tarnowa w okresie autonomii galicyjskiej*, [w:] *Tarnów w czasach burmistrza T. Tertila. Osiągnięcia miasta w okresie autonomii galicyjskiej i początkach II Rzeczypospolitej*, red. P. Juško, Wydawnictwo Diecezji Tarnowskiej Biblos, Tarnów 2007, s. 49-57). Jest to analiza działalności burmistrzów piastujących to stanowisko w okresie autonomii galicyjskiej oraz ich wkładu w rozwój miasta pod względem społeczno-gospodarczym i oświatowo-kulturalnym. Kilku z nich było gorącymi patriotami, pośrednio lub bezpośrednio wspierającymi powstanie styczniowe.

Wśród drobniejszych prac (przycoczonych w całości w wykazie publikacji) można wymienić cztery recenzje zamieszczone w prasie i różnych publikacjach oraz pięć recenzji wydawniczych: *Generalowie wojska polskiego. Synowie ziemi tarnowskiej (1918-1945). Materiały pomocnicze do nauczania historii Polski XIX i XX wieku oraz historii regionalnej*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie”, Tarnów 2007, nr 63; *5 Pułk Strzelców Konnych. Historia – Tradycja – Pamięć*, red. E. Juško, M. Malożięć, Samorządowe Centrum Edukacji w Tarnowie, Tarnów 2008; *Zagłada Polaków na kresach II Rzeczypospolitej. Stosunki polsko-ukraińskie 1939-1945. Materiały pomocnicze do nauczania historii w XX wieku*, red. E. Juško, „Zeszyt Metodyczny Samorządowego Centrum Edukacji w Tarnowie”, Tarnów 2008 nr 72; M. Budzik, *Willa Kwiatkowskiego. Rezydencja*, Azoty Tarnów & grupa tomami, Kraków 2012 oraz M. Ruszel, *Wartości wychowawcze w Orędziach Jana Pawła II do młodzieży, Pomocnik dydaktyczno-wychowawczy*, Wydawnictwo Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 2014.

6. Omówienie osiągnięć dydaktycznych, współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi i działalności popularyzatorskiej

Pracując w Zespole Szkół Mechaniczno-Elektrycznych w 1979 roku byłem współtwórcą Izby Pamięci Narodowej (wpisanej w 1981 roku do wykazu mini muzeów w Polsce), a następnie do 2011 roku jej współopiekunem (gromadziłem eksponaty, zmieniałem ekspozycje). W latach 1984-1986 prowadziłem wykłady na kursie przygotowawczym z historii dla nauczycieli nieposiadających wyższego wykształcenia na kierunek nauczanie początkowe i pedagogika (100 godzin) zorganizowanym przez Wyższą

Szkołę Pedagogiczną w Krakowie i Wojewódzki Ośrodek Metodyczny w Tarnowie oraz w 1986 roku odbywałem wykłady i ćwiczenia z pedagogiki i dydaktyki ogólnej (90 godzin) dla potrzeb uzyskania przez nauczycieli przedmiotów zawodowych specjalizacji zawodowej w ramach Studiów Podyplomowych zorganizowanych przez WSP w Krakowie i WOM w Tarnowie. Prowadziłem też zajęcia poświęcone metodom nauczania na kursie pedagogicznym dla nauczycieli (20 godzin) zorganizowanym przez Samorządowe Centrum Edukacji przy Starostwie Powiatowym w Tarnowie (2009). Jestem egzaminatorem maturalnym z historii i wiedzy o społeczeństwie. Pracując w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Tarnowie w Zakładzie Języka Polskiego i Zakładzie Języka Angielskiego prowadziłem i prowadzę zajęcia ze studentami z następujących przedmiotów: historia Polski, historia filozofii oraz historia i kultura regionu. W roku 2001/2002 przygotowałem program autorski z przedmiotu: Edukacja regionalna-historia i kultura regionu na tle historii Polski, na potrzeby Studiów Podyplomowych w PWSZ w Tarnowie. W innych uczelniach, wymienionych na początku autoreferatu przy zatrudnieniu, prowadziłem zajęcia z przedmiotów: polityka społeczna państwa, Unia Europejska i elementy socjolingwistyki. Doradzałem dwóm doktorantom na seminarium prowadzonym przez Prof. Edmunda Juśko, kierownika Katedry Pedagogiki Szkolnej i Zarządzania Oświatą. Wśród wygłoszonych referatów (przedstawionych w całości w wykazie konferencji) do najważniejszych z nich z perspektywy naukowej zaliczam: a) związane z problematyką społeczno-ekonomiczną i genealogiczną: *Położenie ludności chłopskiej w przededniu uchwalenia Konstytucji 3 Maja 1791 roku* (1991); *Udział mieszczan i chłopów małopolskich w Powstaniu Kościuszkowskim* (1994); *Spycimir Leliwita – protoplasta Tarnowskich*, (2010); *Hetman Jan Amor Tarnowski hrabia na Tarnowie-wielki Polak swojej epoki* (2011); oraz b) dydaktyczno-wychowawczą: *Edukacja regionalna w programach nauczania* (2005); *Badania regionalne a edukacja regionalna* (2011); *Realizacja wartości patriotycznych w wychowaniu narodowym i państwowym w szkolnictwie powszechnym II Rzeczypospolitej* (2012). Pierwsze z referatów pokazują położenie chłopów polskich w drugiej połowie XVIII wieku, ich stosunek do sprawy narodowej oraz rolę dwóch najpotężniejszych Leliwitów w tworzeniu, powiększaniu i umacnianiu latyfundium tarnowskiego. Druga grupa wystąpień wskazuje natomiast w jaki sposób można wykorzystać w codziennej praktyce dydaktycznej dzieje regionalne w nauczaniu przedmiotów humanistycznych oraz sposoby wpajania uczniom wartości patriotycznych w czasie realizacji procesów wychowawczych w nurcie narodowym i państwowym w szkolnictwie powszechnym okresu międzywojennego.

Ważnym osiągnięciem w mojej działalności naukowej było pełnienie funkcji redaktora naczelnego „Encyklopedii Tarnowa” (2007-2010), skupiając wokół niej 247 autorów, począwszy od studentów, magistrów, doktorów i na profesorach skończywszy. Nie mniejsze znaczenie ma również pełnienie przez moją osobę funkcji członka Rady Naukowej w *Tarnowskich Studiach Historycznych* (2009-nadal), członka Zespołu Redakcyjnego w *Roczniku Tarnowskim* (1991-2009), członka Rady Naukowej *Rocznika Tarnowskiego* (2014-nadal) i Rady Programowej w *Wielkim Przewodniku po Tarnowie* (1994-2008). Służyłem konsultacjami merytorycznymi w czasie przygotowywania artykułów do druku w nr 2 i 3 *Szkiców Tarnowskich* w roku 2010 i 2011, wydawanych przez Tarnowski Oddział Polskiego Towarzystwa Historycznego.

Wiele cennych doświadczeń dostarcza mi udział w przygotowaniu i wdrożeniu od roku akademickiego 2015/2016 przez Katedrę Pedagogiki Szkolnej i Zarządzania Oświatą Instytutu Pedagogiki KUL JP II w Stalowej Woli, kierowaną przez dr hab. E. Juśko prof. KUL, projektu pod nazwą *Akademickie Centrum Kreatywności* w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka – działanie 1.1. Cenne doświadczenie przyniósł mi również współudział w opracowaniu grantów do Komitetu Badań Naukowych na dotowanie dwóch numerów „Rocznika Tarnowskiego” w 1994 i 1997/1998 roku.

Do najważniejszych osiągnięć w zakresie działalności w stowarzyszeniach naukowych i kulturalnych zaliczam pełnienie funkcji prezesa (1984-1990) i wiceprezesa (1990-nadal) w Tarnowskim Oddziale Polskiego Towarzystwa Historycznego oraz wiceprezesa (2007-2013), a od 2013 przewodniczącego Komisji Rewizyjnej Tarnowskiego Towarzystwa Kulturalnego, członka Prezydium Zarządu Towarzystwa Przyjaciół Ziemi Tarnowskiej (1984-1990) oraz uczestnictwo w pracach eksperckich Komisji Historycznej ds. opiniowania renowacji zabytkowych nagrobków na Cmentarzu Starym (obecnie zespół zabytkowy) w Tarnowie (2000-nadal). W dwóch ostatnich przypadkach była i jest to działalność na rzecz lokalnego środowiska.

Ważne miejsce w mojej działalności zajmuje również upowszechnianie wiedzy historycznej oraz sukcesy przygotowywanych przez mnie uczniów do różnych olimpiad przedmiotowych. Do tych osiągnięć (w całości w wykazie innych osiągnięć dydaktycznych i popularyzujących naukę) m. in. należą: cztery odcinki filmu dokumentalnego pt. *Karocą po Hrabstwie Tarnowskim przez XVII i XVIII wiek*, Małopolska Telewizja Kablowa 2006-2007; 30 audycji w Radio RDN Małopolska w Tarnowie pt. *Tarnów handlowy i rzemieślniczy od XIV do połowy XIX wieku*, (marzec 2011-maj 2013); organizacja 115 (1996 r.), 120 (2001 r.),

125 (2006 r.) rocznicy powstania Zespołu Szkół Mechaniczno-Elektrycznych i współorganizacja uroczystości nadania imienia Tadeusza Tertila (2008) Technikum Nr 4 w ZSM-E w Tarnowie; przygotowywanie w latach 1980-2011 uczniów technikum mechanicznego, elektrycznego i elektronicznego do Olimpiady Historycznej, Olimpiady Wiedzy o Polsce i Świecie Współczesnym, Olimpiady Wiedzy Społeczno-Politycznej, Olimpiady Wiedzy o Prawach Człowieka, Olimpiady Wiedzy o Unii Europejskiej i Ogólnopolskiego Konkursu „Historia i kultura Żydów w Polsce”, co przełożyło się na uzyskanie przez nich tytułu jednego laureata i 9 finalistów tych olimpiad oraz upowszechnianie wiedzy historycznej, religioznawczej i społeczno-politycznej przez zamieszczenie kilkudziesięciu artykułów w tygodnikach i dziennikach regionalnych i zagranicznych (wykaz publikacji).

Uczestniczyłem w promocjach książek mojego autorstwa w muzeum, audycjach telewizyjnych i radiowych, m. in.: *Hrabstwo Tarnowskie Sanguszków* (kwiecień) i *Zespół Szkół Mechaniczno-Elektrycznych* (wrzesień), Małopolska Telewizja Kablowa 2001 r.; *Hrabstwo Tarnowskie w XVII i XVIII wieku* – Muzeum Okręgowe, RDN Małopolska i Radio ESKA 2011 r.; *Wychowanie narodowe i państwowe w szkołach powszechnych Okręgu Szkolnego Krakowskiego w latach 1918-1939* – 2013 r. oraz *Życie gospodarczo-społeczne Gminy Wojnicz w latach 1945-2014* – 2014 r. w RDN Małopolska.

7. Nagrody i odznaczenia

Za dokonania na polu oświatowym, kulturalnym i naukowym zostałem uhonorowany Złotym Krzyżem Zasługi (1999 r.), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2008 r.), Odznaką Honorową „Zasłużony dla województwa tarnowskiego” (1998 r.), Nagrodą Prezydenta Miasta Tarnowa (2007 r.), Nagrodą Kuratora Oświaty (1994 r.) i Nagrodą Ministra Edukacji Narodowej Drugiego Stopnia (2001 r.).

Audronej Niedojedko